

MATERIAŁY I SPRAWOZDANIA

RZESZOWSKIEGO
OŚRODKA
ARCHEOLOGICZNEGO

XXXIX

Muzeum Okręgowe w Rzeszowie
Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego
Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego

MATERIAŁY I SPRAWOZDANIA

Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego

Tom XXXIX

Rzeszów
2018

Komitety Redakcyjne:
Sylwester Czopek, Václav Furmánek (Słowacja), Diana Gergova (Bułgaria),
Sławomir Kadrow, Michał Parczewski, Vira Gupalo (Ukraina)

Zespół stałych recenzentów:
Jan Chochorowski, Igor Chrapunov (Krym), Wojciech Chudziak, Eduard Droberjar (Czechy),
Lubomira Kaminská (Słowacja), Przemysław Makarowicz, Anna Zakościelna

Pozostali recenzenci tomu XXXIX:
Lech Czerniak, Marek Florek, Jerzy Libera, Jolanta Małecka-Kukawka,
Marek Nowak, Anita Szczepanek

Redaktor
Sylwester Czopek
(sycz@archeologia.rzeszow.pl)

Sekretarze Redakcji:
Joanna Ligoda, Joanna Podgórska-Czopek
(archeo@muzeum.rzeszow.pl)

Strona internetowa czasopisma:
http://www.archeologia.univ.rzeszow.pl/?page_id=337

Tłumaczenia
Barbara Jachym – język niemiecki
Beata Kizowska-Lepiejza – język angielski
oraz autorzy

Zdjęcie na okładce:
Bransoleta z grobu 42 odkrytego na cmentarzysku Opuški, Simferopol rai. (fot. B. Polit)

© Copyright by Muzeum Okręgowe w Rzeszowie
© Copyright by Instytut Archeologii UR
© Copyright by Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego
© Copyright by Oficyna Wydawnicza „Zimowit”

Muzeum Okręgowe
w Rzeszowie
35-030 Rzeszów
ul. 3 Maja 19
tel. 17 853 52 78

Instytut Archeologii
Uniwersytetu Rzeszowskiego
35-015 Rzeszów
ul. Moniuszki 10
tel. 17 872 15 90

Fundacja Rzeszowskiego
Ośrodka Archeologicznego
35-015 Rzeszów
ul. Moniuszki 10
tel. 17 872 15 81

Oficyna Wydawnicza
„Zimowit” sp. z o.o.
35-105 Rzeszów
ul. Boya Żeleńskiego 27
oficyna.zimowit@gmail.com

ISSN 0137-5725 ISBN 978-83-7996-667-7 DOI: 10.15584/misroa

WYDAWNICTWO UNIwersYTETU RZESZOWSKIEGO
35-310 Rzeszów, ul. prof. S. Pignonia 6, tel.: 17 872 13 69, tel./faks: 17 872 14 26
e-mail: wydaw@ur.edu.pl; <http://wydawnictwo.ur.edu.pl>
wydanie I, format A4, ark. wyd. 27, ark. druk. 25

SPIS TREŚCI

STUDIA I MATERIAŁY

Sławomir Kadrow, Constantin Preoteasa, Anna Rauba-Bukowska, Senica Țurcanu , The technology of LBK ceramics in eastern Romania	5
Dariusz Król , Studia nad osadnictwem kultury pucharów lejkowatych na lessach Podgórze Rzeszowskiego i Doliny Dolnego Sanu	39
Tomasz Boroń , Materiał odpadowy z produkcji siekier czworosiecznych z obiektów 1 i 11 ze stanowiska Wilczyce 10, pow. sandomierski	57
Beata Polit , Considerations on bracelets with „globular” and „pineal-shaped” endings from the Sarmatian period Crimea	71
Andrzej Rozwałka , Zaginiony krajobraz. Rola dawnej kartografii w badaniach archeologicznych minionych przestrzeni kulturowych. Wybrane przykłady z codziennej praktyki	91

SPRAWOZDANIA I KOMUNIKATY

Adrianna Raczak , Zabytki wykonane technikami krzemieniarskimi ze wschodniej części polskich Karpat. Badania z lat 2016–2017	111
Dmytro Verteletskyi, Andrii Bardetskyi , Datowanie materiałów kultury trypolskiej ze stanowiska Myrogozcza 15 odkrytych w 2017 roku	117
Andrzej Dziedzic, Katarzyna Trybała-Zawiślak , Brązowa siekierka z Medyki w świetle wyników analizy składu chemicznego EDS	129
Marek Florek, Aldona Kurzawska, Dominik Kacper Płaza , Nowe cmentarzysko w Rzeczy Suchoj, gm. Dwikozy, woj. świętokrzyskie	137
Paweł Kocańda, Ewelina Ocadryga-Tokarczyk, Tomasz Tokarczyk , Wyniki badań archeologicznych prowadzonych w 2017 roku na ulicy 3 Maja w Rzeszowie, stanowisko 17	149
Joanna Rogóż , Nowożytnie cmentarzysko z Placu Farnego oraz pochówki przy kościele Świętego Krzyża w Rzeszowie – wstępne informacje z badań antropologicznych	163

Z ŻAŁOBNEJ KARTY

Sylwester Czopek , Odeszli... ..	185
---	-----

AAR	„Analecta Archaeologica Ressoviensia”, Rzeszów
AHP	„Archaeologia Historica Polona”, Poznań
APolski	„Archeologia Polski”, Warszawa
APŚ	„Archeologia Polski Środkowo-Wschodniej”, Lublin
AR	„Archeologické rozhledy”, Praha
IA	„Informator Archeologiczny”, Warszawa
KHKM	„Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, Warszawa
Prz. Arch.	„Przegląd Archeologiczny”, Poznań, Wrocław–Poznań
Mat. Star.	„Materiały Starożytne”, Warszawa
MSROA	„Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”, Rzeszów
PMMAiE	„Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”, Łódź
RLubelski	„Rocznik Lubelski”, Lublin
Ros. Arch.	„Rossijskaja archeologija”, Moskva
Sov. Arch.	„Sovetskaja archeologija”, Moskva
Spr. Arch.	„Sprawozdania Archeologiczne”, Kraków
WA	„Wiadomości Archeologiczne”, Warszawa
VAR	„Via Archaeologica Ressoviensia”, Rzeszów

*Dmytro Verteletskyi**, *Andrij Bardetskyi***

Datowanie materiałów kultury trypolskiej ze stanowiska Myrogoszcza 15 odkrytych w 2017 roku

Dating of the Trypilian culture materials from the Myrogoszcz site 15 discovered in 2017

This article is devoted to the issue of dating materials from Trypillian culture discovered in Myrogoszcz site 15 in 2017. An interesting object at the site was the ditch, which was explored. Among others, there were fragments of pottery from the Trypillian culture and a fragment of animal bone that was used to established radiocarbon dating (date 4450 ± 35 BP) uncovered there. In the vicinity of the ditch, a cluster of human bones was found.

KEY WORDS: Volhynia, Trypillian culture, dating, defensive settlements

Submission: 08.07.2018; acceptance: 14.12.2018

WSTĘP

Problematyka określenia chronologii osadnictwa kultury trypolskiej etapu CII na Wyżynie Wołyńskiej jest ważna z perspektywy oddziaływania tradycji północnej (E. Kričevskij 1941, s. 246; T. Passek 1949; O. Lagodovs'ka 1953; M. Šmaglij 1966; T. Movša 1971; V. Zbienovič 1974; V. Dergačev 1980; Y. Vi-deiko 1999; V. Kruts, S. Ryzhov 1999). Nowy etap studiów nad tą kwestią można łączyć z badaniami wykopaliskowymi na stanowiskach Nowomalin-Podobanka oraz Kurgany-Dubowa, w rejonie Ostroga (A. Diaczenko i in. 2016; M. Rybicka 2017, s. 53). Interesujące wyniki pochodzą również z badań powierzchniowych przeprowadzonych ostatnio na obszarze Grzędy Mizockiej (D. Vertelec 'kij, A. Bardec 'kij 2017). Duże znaczenie ma odkrycie stanowiska Myrogoszcza 15. Artykuł ten poświęcony jest problematyce datowania materiałów kultury trypolskiej odkrytych na tym stanowisku w 2017 roku (A. Bardec 'kij, D. Vertelec 'kij 2018)¹.

Ważne miejsce w ocenie późnych etapów kultury trypolskiej na północno-zachodnim terytorium jej ekumeny, zajmują osiedla ulokowane na północnych krawędziach Grzędy Mizockiej – najwyższej, lessowej części Wyżyny Wołyńskiej. Wyniki badań M. Peleszczyszyna, a także I. Swiesznikowa, na stanowiskach w Kostiańcu – Lystwenszczyni (M. Pelešišin 1997; I. Svěšnikov 1952) oraz Listwinie – Gostryj Gorb (M. Pelešišin 1997; 1998) pokazują, że osadnictwo w tym rejonie może być związane z obróbką krzemienia wołyńskiego (B. Balcer 1983;

M. Pelešišin 1998; V. Konoplá, M. Pelešišin 1993; V. Konoplá 1998). Usytuowanie stanowiska Listwin – Gostryj Gorb na krawędzi wysokiego wyniesienia, daleko od doliny, ma również charakter obronny (V. Dergačev 1980; M. Pelešišin 1998). Rezultaty przeprowadzonych w ostatnich latach badań powierzchniowych, obejmujących północno-zachodnią krawędź Grzędy Mizockiej, częściowo potwierdzają hipotezy M. Peleszczyszyna i B. Balcera. Odkryto tam bowiem liczne artefakty krzemienne w kontekście ceramiki kultury trypolskiej. Można obecnie sugerować, że rejon ten był w drugiej połowie IV tys. BC jednym z centrów obróbki krzemienia na Wyżynie Wołyńskiej (D. Vertelec 'kij, A. Bardec 'kij 2017).

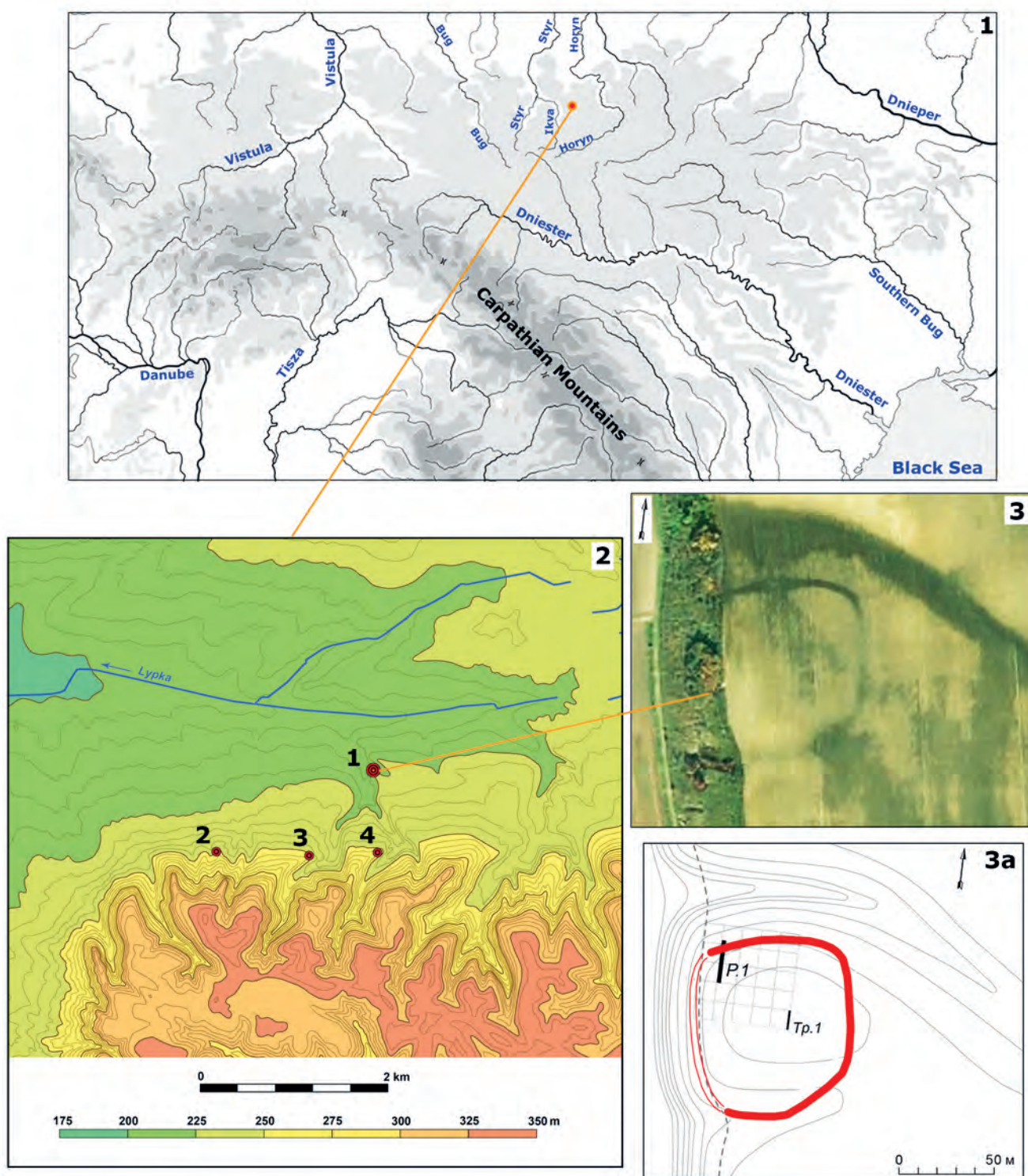
Wysoka, trudno dostępna lokalizacja niektórych stanowisk na zachodnim Wołyniu może sugerować, że lokowano je tam ze względu na walory obronne tych miejsc (V. Dergačev 1980; M. Pelešišin 1998), jednak sugestie te nie są potwierdzone badaniami wykopaliskowymi. W tym kontekście interesujące są odkrycia dokonane na stanowisku Myrogoszcza 15, gdzie zidentyfikowano dookólne zaciemnienie (D. Vertelec 'kij, A. Bardec 'kij 2017, s. 256). Przeprowadzone tam w październiku 2017 roku badania wykopaliskowe miały na celu określenie chronologii obiektu oraz jego funkcji (A. Bardec 'kij, D. Vertelec 'kij 2018).

Stanowisko 15 znajduje się we wschodniej części wioski Myrogoszcza, w rejonie Dubieńskim, w obwodzie rówieńskim (ryc. 1:1). Współrzędne geograficzne: szerokość – $50^{\circ}25'12.28''$ N, długość $25^{\circ}52'25.94''$ E. Położone jest ono na prawym brzegu szerokiego parowu, który dzieli terasy północnego stoku Grzędy Mizockiej. Możliwe, że dawniej w miejscu parowu

¹ Pełna publikacja wyników badań wykopaliskowych stanowiska Myrogoszcza 15 będzie realizowana wraz z zespołem autorów wszystkich analiz (antropologia, badania litologiczno-stratygraficzne, badania geomagnetyczne oraz inne).

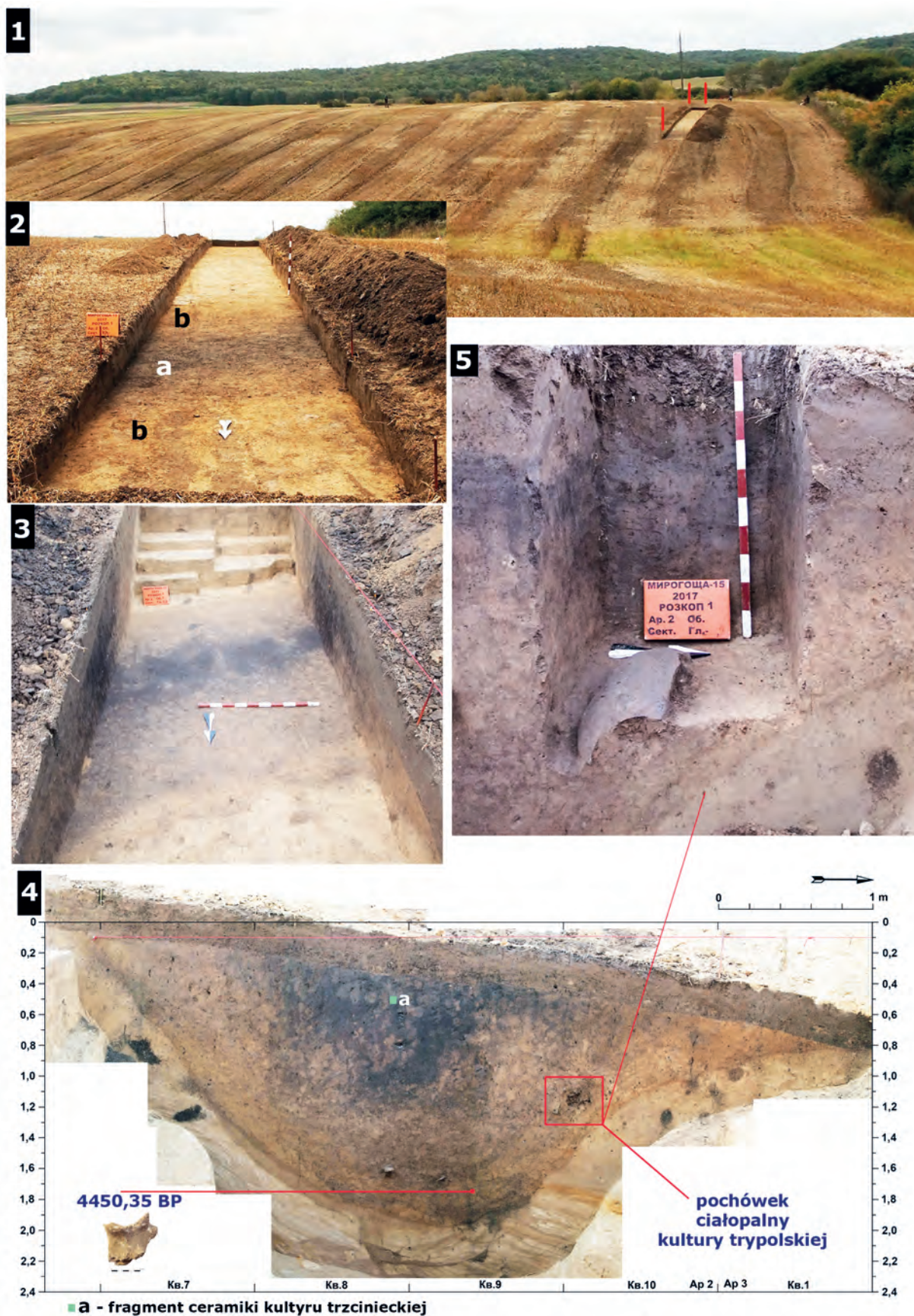
* Instytut Archeologii UR (doktorant); e-mail: verteletskyi.dmytro@gmail.com

** Dubieński Ośrodek Archeologiczny (Dubno, Ukraina); e-mail: bardeckyj@gmail.com

Ryc. 1. Myrogoszcza, stan. 15: 1 – lokalizacja badanego obszaru; 2 – rozmieszczenie stanowisk kultury trypolskiej w północno-zachodniej części Grzędy Mizockiej (1 – Myrogoszcza, stan. 15; 2 – Myrogoszcza, stan. 11; 3 – Myrogoszcza, stan. 2; 4 – Myrogoszcza, stan. 1); 3 – satelitarne zdjęcia stanowiska Myrogoszcza – 15 (Bing); 3a – lokalizacja wykopu w obrębie stanowiska

Abb. 1. Myrogoszcza, Fst. 15: 1 – Lokalisierung des erforschten Gebietes; 2 – Verteilung der Fundstellen der Tripolje-Kultur im nordwestlichen Teil von Grzęda Mizocka (1 – Myrogoszcza, Fst. 15; 2 – Myrogoszcza, Fst. 11; 3 – Myrogoszcza, Fst. 2; 4 – Myrogoszcza, Fst. 1); 3 – Satellitenfoto der Fundstelle Myrogoszcza – 15 (Bing); 3a – Lokalisierung des Grabungsschnitts im Bereich der Fundstelle

Ryc. 2. Myrogošcza, stan. 15: 1 – lokalizacja wykopu nr 1; 2 – poziom odkrycia obiektu nr 1; 3 – poziom rowu na głębokości –1,6 m; 4 – plan-zdjęcie profilu rowu z zachodniej strony (a – rozmieszczenia ceramiki kultury trzcinieckiej); 5 – pochówek ciałałpalny nr 1 (fot. J. Pszenycznyj, A. Bardetskyi)

Abb. 2. Myrogošcza, Fst. 15: 1 – Lokalisierung des Grabungsschnitts Nr. 1; 2 – Freilegungsniveau des Befundes Nr. 1; 3 – Grabenniveau in der Tiefe von 1,6 m; 4 – Grabenprofil auf der Westseite (a – Verteilung der Keramik der Trzciniec-Kultur); 5 – Brandbestattung Nr. 1 (Fot. J. Pszenycznyj, A. Bardetskyi)

znajdował się niewielki ciek wodny, który należał do lewego dopływu rzeki Lypka – prawego dopływu rzeki Ikwa (ryc. 1:1).

Stanowisko to zostało odkryte w 2013 roku podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych przez V. Tkacza, A. Bardeckiego oraz D. Verteleckiego (D. Vertelec 'kij, A. Bardec 'kij 2017, s. 256). Pochodzą z niego jednokulturowe materiały lokalnego typu Kostianiets-Kurgany kultury trypolskiej² (D. Vertelec 'kij, A. Bardec 'kij 2017, s. 276). W tym samym roku, na zdjęciu satelitarnym zauważono ciemny okrąg w miejscu największej koncentracji zabytków (D. Veretlec 'kij, A. Bardec 'kij 2017, ryc. 3:3). Wyniki powtórnych badań powierzchniowych, wiosną 2016 roku, potwierdziły obecność wielkiego, okrężnego zaciemnienia (ryc. 1:3,3a).

W październiku i listopadzie 2017 roku, wspólna ekspedycja międzyregionalnej publicznej organizacji naukowej Dubieńskiego Ośrodka Archeologicznego (Dubno, obwód rówieński, Ukraina; kierownik A. Bardeckiy) i Instytutu Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego (mgr D. Verteletsyky), zainicjowała tam badania wykopaliskowe w ramach projektu Uniwersytetu Rzeszowskiego (nr IA-15/2017/508). Jeden z wykopów usytuowano bezpośrednio w miejscu zaciemnienia wskazującego na istnienie rowu (wykop nr 1), podczas gdy niewielki sondaż (sondaż nr 1) założono w centrum stanowiska (A. Bardec 'kij, D. Vertelec 'kij 2018)³.

Wykop nr 1

Wykop o szerokości 2 m i długości 24 m, przecinający opisywane zaciemnienie, założono w północnej części stanowiska wzdłuż linii północ–południe (ryc. 1:3a; 2:1,2). Wykop ten przecinał opisywane zaciemnienie pod lekkim skosem (ryc. 2:2,4).

Obiekt nr 1. Eksplorację prowadzono warstwami mechanicznymi o grubości początkowo 10 cm, później zaś 20 cm (np. na poziomie –1,0 m – ryc. 2:3). Materiał zabytkowy lokalizowano trójwymiarowo. W rzucie poziomym szerokość rowu wynosi od 4,9 do 5,1 m (ryc. 2:2,3). Poniżej warstwy ornej, w centralnej części, zalegała gleba humusowo-gliniasta czarnego koloru w pasie o szerokości 1,7–2 m (ryc. 2:2a), a w częściach północnej i południowej znajdowała się warstwa szarobrunatnej gliny (ryc. 2:2b).

Wypełnisko badanej części rowu tworzyło 13 warstw, z których najbardziej wyróżnia się centralna partia górnej części warstwy humusowo-gliniastej o czarnej barwie. W jej górnej części odkryto ceramikę kultury trzcinieckiej (ryc. 2:4a; 3:6). Poniżej humusowo-gliniastej, czarnej warstwy, znajdowały się zamuliskowe, szaro-brunatne oraz brunatne warstwy, które zalegały do głębokości 1,8 m i przylegały do ścian rowu. Część spągowa rowu była wkopana w deluwialne piaski. Tym samym można przypuszczać, że ta część rowu, która była wkopana w piasek, później została umocniona przez zasypanie go gliną brunatnego koloru. W środku znajdowała się „niecka” – najniższy poziom rowu, który składał się głównie z warstw: piaszczysto-gliniastej i gliniastej.

² A także narzędzia, rdzenie oraz odłupki z okresu późnego paleolitu.

³ Wyrażam serdeczne podziękowanie uczestnikom wykopalisk O. Bardeckiej, J. Przenicznemu (fotograf), V. Tkacz, E. Siemradzkiej.

W przekroju rów ma formę paraboliczną, z maksymalną głębokością 2,24 m od poziomu odkrycia (ryc. 2:4). Kontur wewnętrznej ścianki rowu był lekko wklęsły, a zewnętrznej odwrotnie – wypukły. Na dnie rowu znajdowała się wspomniana już „niecka” o szerokości 1 m i głębokości 0,25 cm, w której również rejestrowano pojedyncze fragmenty ceramiki kultury trypolskiej (tab. 1).

Z dolnej części brunatnej warstwy, na głębokości –1,75 m, odkryto jedyny duży fragment kości zwierzęcej, który oddano do radiowęglowego datowania C-14⁴. We wszystkich poziomach czarnej i brunatnej warstwy zdarzały się drobne fragmenty przepalonej polepy pomarańczowego koloru.

Skupisko przepalonych kości nr 1

Na głębokości 1–1,2 m we wschodniej części wykopu znajdowało się skupisko przepalonych kości, zalegające w brunatnej warstwie (ryc. 2:5). Pojedyncze fragmenty kości odnotowano także w sąsiednich kwadratach; między poziomami 0,8–1,4 m (ryc. 2:4).

Większość przepalonych ludzkich kości znajdowała się pomiędzy dwoma fragmentami dwóch dużych mis, umieszczonych jedna na drugiej. Trudno obecnie określić czy przepalone kości ludzkie i ułamki opisanych naczyń zostały intencjonalnie wkopane w warstwę łu północnej ściany rowu, czy też dostały się tam w wyniku procesów podepozycyjnych.

Odkrywanie drobnych kości na głębokości 0,8–1,4 m może być powiązane z akumulacją oraz zmywaniem ich do środka zagłębienia rowu, jak i działalnością ssaków.

Sondaż nr 1 miał wymiary 10×1 m i był zorientowany wzdłuż linii północ–południe (ryc. 1: 3a). Do głębokości 0,25 m zalegała warstwa orna, a niżej szarobrunatna glina, w której zarejestrowano pojedyncze odłupki krzemienne oraz fragmenty ceramiki kultury trypolskiej.

CHARAKTERYSTYKA ŹRÓDEŁ

Obiekt nr 1

Z wypełniska rowu pochodzi 97 fragmentów ceramiki, w tym 13 charakterystycznych (ryc. 3) oraz tylko 9 odłupków wykonanych z krzemienia wołyńskiego. Materiały ceramiczne należą do dwóch różnych horyzontów chronologicznych: pojedyncze – kultury trzcinieckiej (3 fr.) oraz liczne kultury trypolskiej (84 fr.). Pełny wykres występowania zabytków pokazuje tabela 1.

Głębokość – 0,2–0,4 m

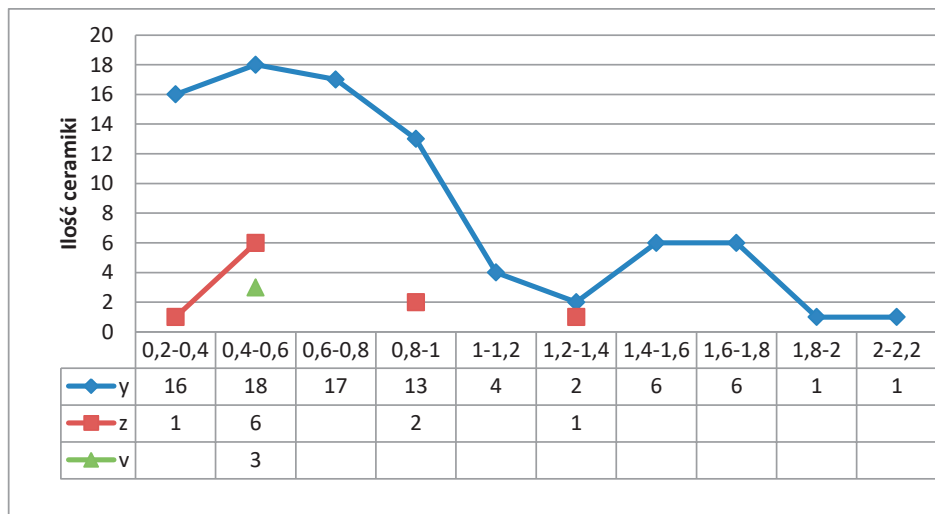
1. Fragment wylewu misy półsferycznej o słabo zachowanej, ciemnoszarej powierzchni, przełomie jednobarwnym i domieszce drobno mielonego szamotu w znacznej ilości; średnica 40 cm, grubość ścianki 0,9 cm (ryc. 3:1).
2. Fragment dna naczynia (garnka?) o słabo zachowanej jasnoszarej powierzchni, przełomie jednobarwnym i domieszce drobno mielonego szamotu w znacznej ilości; średnica 8 cm, grubość dna 0,9 cm, ścianki 0,5 cm (ryc. 3:2).

⁴ Poznańskie Laboratorium Radiowęglowe.

Tabela 1/Tabelle 1

Wykres występowania zabytków w wypełnisku fosy: y – ceramika kultury trypolskiej;
z – krzemienie (w tym z okresu paleolitu); v – ceramika kultury trzcinieckiej

Fundvorkommen in der Grabenverfüllung – Diagramm: y – Keramik der Tripolje-Kultur;
z – Feuersteine (darunter paleolithische); v – Keramik der Trzciniec-Kultur

Głębokość – 0,4–0,6 m

- Fragment ucha naczynia (amfory?) o słabo zachowanej ciemnoszarej powierzchni, przełomie ciemnoszarym i domieszce drobno mielonego szamotu w dużej ilości; grubość ucha 2,1×3 cm, ścianki 0,9–1 cm (ryc. 3:3).
- Fragment dna naczynia (misy?) o słabo zachowanej jasnoszarej powierzchni i przełomie jednobarwnym oraz domieszce drobno mielonego szamotu w znacznej ilości. Na zewnętrznej powierzchni widoczne pozostałości farby czerwonego koloru; grubość dna 1,1 cm (ryc. 3:4).
- Fragment ścianki naczynia (garnek?) o słabo zachowanej jasnoszarej powierzchni i czarnym przełomie oraz domieszce drobno mielonego szamotu w znacznej ilości, zdobionej dwoma rzędami pionowych odcisków; grubość ścianki 0,7 cm (ryc. 3:5).
- Fragment ścianki naczynia (garnek?) kultury trzcinieckiej z gładką ciemnobrunatną, szorstką powierzchnią, zdobioną rzędami pionowych odcisków współwystępujących z rytymi liniami; przełom ciemnoszary; domieszka drobno mielonego szamotu i drobnoziarnistego tłuczniaka kamiennego; grubość ścianki 0,9 cm (ryc. 3:6).

Głębokość – 0,8–1 m

- Fragment wylewu misy półsferycznej o słabo zachowanej, jasnoszarej powierzchni i szarym przełomie oraz domieszce drobno mielonego szamotu w znacznej ilości; średnica 23 cm, grubość ścianki 0,7 cm (ryc. 3:7).

Głębokość – 1–1,2 m

- Fragment ucha naczynia (amfory?) o słabo zachowanej jasnoszarej powierzchni z pozostałościami farby czerwonego koloru na zewnętrznej powierzchni oraz o przełomie ciemnoszarym, w domieszce drobno mielony szamot w dużej ilości; grubość ucha 1,8×2,7 cm, ścianki 1 cm (ryc. 3:8).

- Fragment wylewu naczynia (garnek albo kubek?) o słabo zachowanej, jasnoszarej powierzchni, szarym przełomie i domieszce drobno mielonego szamotu w znacznej ilości; grubość ścianki 0,8 cm (ryc. 3:9).

Głębokość – 1,4–1,6 m

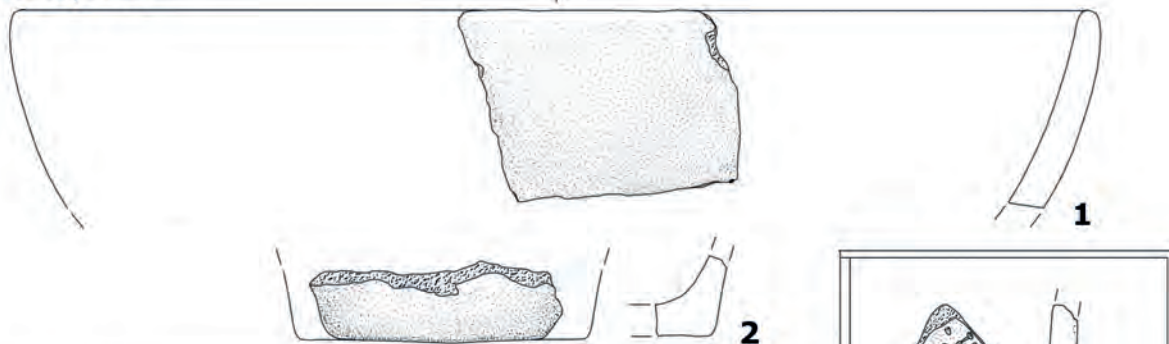
- Fragment brzośca naczynia o słabo zachowanej ciemnoszarej powierzchni, przełomie czarnym oraz domieszce drobno mielonego szamotu w znacznej ilości wraz z drobnym piaskiem, zdobiony dwoma rzędami odcisków poziomego sznura, poniżej których odnotowano niewielkie odciski w kształcie kropki; średnica 9,5 cm; grubość ścianki 0,4–0,5 cm (ryc. 3:10).
- Fragmenty górnej części garnka z esowatym profilem, na krawędzi – regularne palcowe odciski; powierzchnia słabo zachowana, ciemnoszara; przełom ciemnoszary; domieszka drobno mielonego szamotu w dużej ilości; średnica 14 cm; grubość ścianki 0,6–0,7 cm (ryc. 3:11).

Głębokość – 1,6–1,8 m

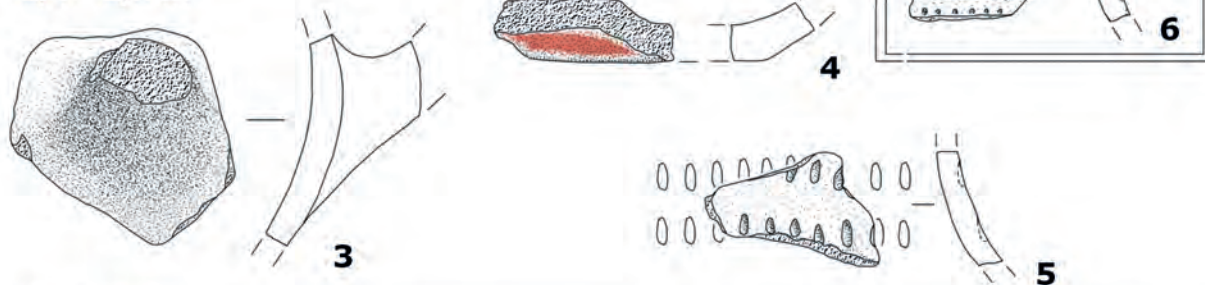
- Fragment wylewu dużego naczynia (korczaga?) z pionową szyjką; powierzchnia słabo zachowana, jasnopomarańczowa; przełom szary; domieszka drobno mielonego szamotu w dużej ilości i niewielką ilością hematytu; grubość ścianki 0,8–1 cm (ryc. 3:12).
- Fragment ścianki naczynia (garnek?) z dobrze zagładzoną ciemnoszarą powierzchnią; zdobionej rzędem pionowych odcisków, które później były zagładzone; przełom czarny; domieszka drobno mielonego szamotu w znacznej ilości; grubość ścianki 0,7 cm (ryc. 3: 3).

Cechy stylistyki, a także morfologii ceramiki z wypełniska rowu są analogiczne do znalezionych podczas badań powierzchniowych na tym stanowisku (D. Vertelec 'kij, A. Bardec 'kij 2017, s. 259). Podobne materiały pochodzą również ze stanowisk lokalnego typu Kostianiets-Kurgany grupy Trojaniw. Prezentują

- 0,2 - 0,4 m

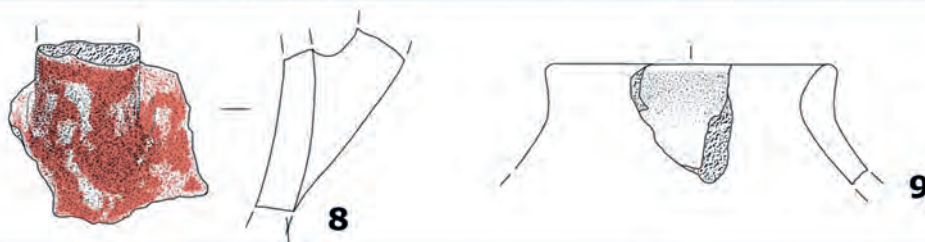
- 0,4 - 0,6 m

- 0,8 - 1 m

- 1 - 1,2 m

- 1,4 - 1,6 m

- 1,6 - 1,8 m

Ryc. 3. Myrogoszcza, stan. 15. Charakterystyczna ceramika z wypełniska rowu (rys. D. Verteletskyi, A. Bardetskyi)

Abb. 3. Myrogoszcza, Fst. 15. Charakteristische Keramik aus der Grabenverfüllung (Zeichn. D. Verteletskyi, A. Bardetskyi)

Tabela 2/Tabelle 2

Oznaczenie radiowęglowe dla kości zwierzęcej z obiektu nr 1 (rów)
ze stan. Myrogoszcza 15

Radiokarbondatum für den Tierknochen aus dem Befund
Nr. 1 (Graben) aus der Fundstelle Myrogoszcza 15

Stanowisko	Oznaczenie radiowęglowe	Prawdopodobieństwo 68,2%	Prawdopodobieństwo 95,4%	Uwagi
Myrogoszcza 15, ob. 1 (–1,75 m) kość zwierzęca	4450 ±35 BP	3322BC (31,5%) 3235BC 3171BC (2,4%) 3163BC 3116BC (14,5%) 3079BC 3071BC (19,8%) 3025BC	3337BC (40,4%) 3208BC 3194BC (8,9%) 3149BC 3141BC (42,7%) 3009BC 2981BC (3,4%) 2939BC	0,8%N 3,5%C, 2.6% coll

go stanowiska: Kurgany-Dubowa (D. Vertelec 'kij 2016), Kostianiets-Gorby (V. Konoplâ *et al.* 2015; D. Vertelec 'kij, A. Bardec 'kij 2017, s. 253), Kostianiets-Lystwenszczyna (I. Svěšnikov 1952; M. Pelešišin 1997), Mali Dorogostai-Vapelnia (V. Konoplâ 1990), Ostrog-Kaplytsia (D. Vertelec 'kij 2013). Morfologia cechujących go naczyń jest dosyć jednolita: garnki z esowatym profilem, duże naczynia typu korczagi oraz misy półsferyczne. Charakterystyczną cechą stylistyki tych zespołów jest wykorzystywanie do zdobienia od jednego do trzech rzędów sznura, umieszczanych na szyjkach naczyń (ryc. 3:10), karbowanie wylewów (ryc. 3: 11), pojedyncze lub podwójne rzędy horyzontalnych odcisków różnych odmian stempli (ryc. 3:5, 13). Jednym z charakterystycznych wyznaczników jest również malowanie naczyń czerwonym barwnikiem (ryc. 3:4,9). Garnki, a także korczagi, malowano tylko na zewnętrznej powierzchni (ryc. 3:4,8), zaś misy półsferyczne – zarówno na zewnętrznej i wewnętrznej (D. Vertelec 'kij, A. Bardec 'kij 2017, ryc. 8:7,8,10,11). Jednym z markerów na takich stanowiskach są także kubki typu „ansa lunata”, które spotykane są prawie na każdym stanowisku lokalnego typu Kostianiets-Kurgany (W. Pasterkiewicz *et al.* 2013). Na stanowisku Myrogoszcza 15 takich naczyń obecnie brak. Technologia wymienionych form jest jednorodna. Stosowano domieszkę szamotu (często w dużych ilościach) oraz czasami piasku, sporadycznie miki, żwiru albo kwarcu (m.in. na wschodnim Wołyniu). Powierzchnia takich naczyń (w przypadku dobrze zachowanych fragmentów) jest dobrze wygładzona. Interesujący jest niewielki udział, tzw. ceramiki stołowej. Pojedyncze naczynia tego rodzaju odkrywano na stanowiskach lokalnego typu Kostianiets-Kurgany na zachodnim Wołyniu, można zapewne traktować jako importy z ośrodków ich produkcji.

Pochówek kremacyjny

Jedna z mis, którą były przykryte przepalone kości (górna), jest półsferyczna, ciemnoszara, o przepalonej i słabo zachowanej powierzchni i średnicy 45–48 cm oraz grubości ścianek od 1 do 1,2 cm. W przełamie zaobserwowano znaczne ilości domieszki szamotu średniej ziarnistości.

Fragment drugiej misy o jasnopomarańczowej barwie z dobrze zachowaną powierzchnią, średnicy 48–50 cm i grubością ścianek – 0,7–1,2 cm, cechuje analogiczna technologia jak w przypadku poprzedniej. Ma ona cechy misy półkulistej

z pogrubioną i występującą na zewnątrz krawędzią wylewu, do której jest przymocowane niewielkie, okrągłe w przekroju uszko. Pod krawędzią naniesiono szereg poziomych, karbowanych, ukośnych linii. Obie misy reprezentują kulturę trypolską późnej fazy etapu C-II i dobrze synchronizują się z materiałami ze stanowiska.

Misa nr 1 (półsferyczna) należy do dosyć typowych form spotykanych na większości osad Wyżyny Wołyńskiej. W tym przypadku wskaźnikiem chronologicznym jest technologia (duża ilość szamotu). Taka technologia dominuje na stanowiskach typu Kostianiets-Kurgany (D. Vertelec 'kij 2016, s. 75; 2013, s. 96, 98, 100). Technologia ta cechuje również drugą misę, jednak jej morfologia jest dosyć rzadko spotykana na Wyżynie Wołyńskiej (Kostianiets-Gorby: D. Vertelec 'kij, A. Bardec 'kij 2017, ryc. 5:5,6; V. Konoplâ *et al.* 2015; Narajew, stan. 3: D. Vertelec 'kij, A. Bardec 'ki 2017, ryc. 11:4; Listwin – Gostryj Gorb: D. Vertelec 'kij, A. Bardec 'kij 2017, ryc. 6:5,6; Mali Dorogostai-Vapelnia: V. Konoplâ 1990, ryc. 2:12). Są one rzadkością na Wyżynie Wołyńskiej, często natomiast są spotykane na osadach w dorzeczu Dniestru i dosyć charakterystyczne dla stanowisk typu Kasperiwci: Polyvaniv Jar (T. Popova 2003, ryc. 104), Zveniaczyn⁵, Cwikliwci⁶, jak i dla stanowisk w dorzeczu Prutu (grupa Gordinești⁷) oraz w grupie Horodiștea-Erbiceni: Cucuteni-Cețățuie (M. Petrescu-Dîmbovița, M.-C. Văleanu 2004, fig. 249: 1–4; 256: 3, 5), Horodiștea (H. Dumitrescu 1945, fig. 12:12,14).

Data radiowęglowa

Na głębokości 1,75 cm w warstwie nr 4 zarejestrowano jedyny fragment kości zwierzęcej⁸, z której w Laboratorium Radiowęglowym w Poznaniu uzyskano oznaczenie radiowęglowe, wynoszące 4450±35 BP⁹ (tabela 1; ryc. 4).

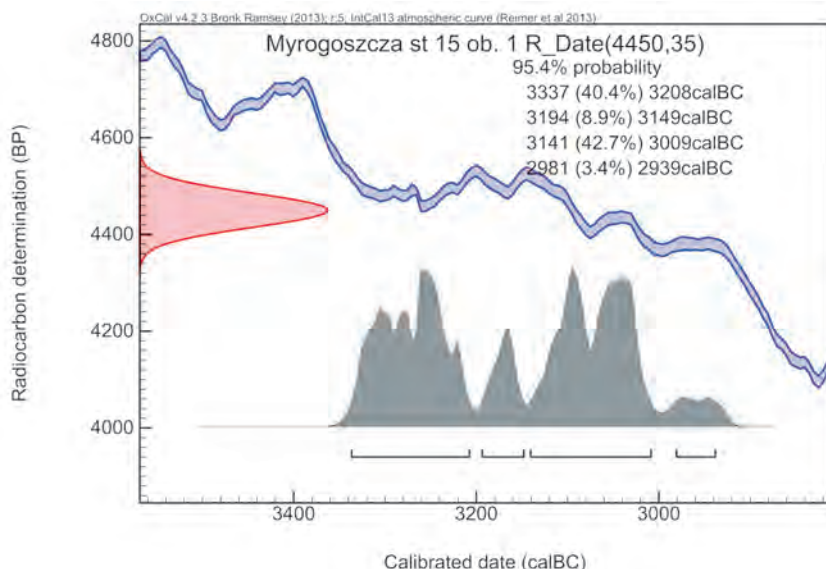
⁵ Materiały niepublikowane.

⁶ Materiały niepublikowane.

⁷ Materiały niepublikowane.

⁸ Według oceny dr M. Zabilskiej-Kunek (Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego) kość mogła należeć do tura (*Bos primigenius*).

⁹ Datowanie radiowęglowe wykonano w ramach projektu MNSW – „508” (młoda kadra) IA-15/2017/508 – realizowanego w Uniwersytecie Rzeszowskim.

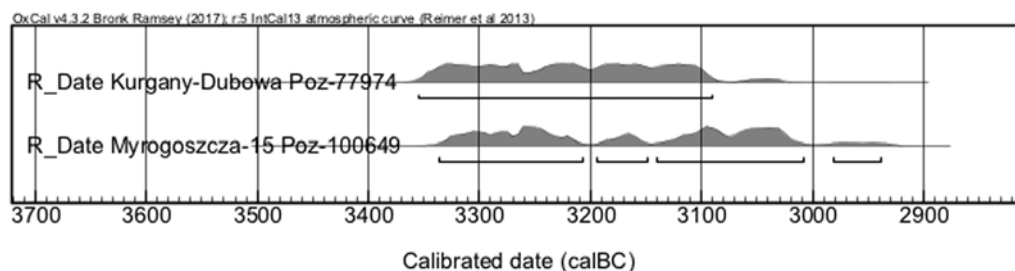

Ryc. 4. Myrogoszcza, stan. 15. Oznaczenie radiowęglowe C-14 wykonane w Poznańskim Laboratorium Radiowęglowym

Abb. 4. Myrogoszcza, Fst. 15. Radiocarbon daten aus dem Labor Poznańskie Laboratorium Radiowęglowe (Posener Radiocarbonlabor)

Z Wyżyny Wołyńskiej dysponujemy niewielką liczbą oznaczeń radiowęglowych (M. Rybicka 2017; M. Rybicka, D. Król 2016). Dlatego otrzymany wynik jest bardzo ważny dla poznania chronologii absolutnej późnych faz kultury trypolińskiej.

Otrzymane oznaczenie z Myrogoszczy 15 bardzo dobrze wiąże się z datą ze stanowiska Kurgany-Dubowa, wynoszącą 4400 ± 35 BP (ryc. 5), jak również z datowaniem stanowiska Trojaniw (M. Rybicka 2017, tab. 3).

Ryc. 5. Porównanie oznaczeń radiowęglowych dla stanowisk Kurgany-Dubowa oraz Myrogoszcza, st. 15

Abb. 5. Zusammenstellung der Radiocarbon daten für die Fundstellen Kurgany-Dubowa und Myrogoszcza, Fst. 15

PODSUMOWANIE

Dyskusja dotycząca funkcjonowania systemu obronnego na osadach kultury trypolińskiej jest bardzo rzadko podejmowana. Najwięcej informacji o rowach jest efektem prowadzonych badań geomagnetycznych z etapów B-II – C-I: Bodaki (N. Skakun 2004, s. 58), Polyvaniv Jar (T. Popova 2003, s. 66–67), Maidanetskie (K. Rassman *et al.* 2016a, s. 40, fig. 16,21), Soroky-Ozero (E. Ovčinnikov *et al.* 2014, s. 57), Trostianchuk (V. Rud *et al.* 2016, fig. 2). Z Mołdawii: Petreni (K. Rassman *et al.* 2016, s. 61, fig. 9,12), Cobani (K. Rassman *et al.* 2016, s. 66, fig. 16), Ochiul Alb (K. Rassman *et al.* 2016, s. 68, fig. 19). W kulturze Cucuteni z terytorium Rumunii – Habășești – Holm (C.-M. Lazarovici 2015, s. 63, ryc. 3), Trușești (C.-M. Lazarovici 2015, s. 64, ryc. 4), Cucuteni-Cețățuia (C.-M. Lazarovici 2015, s. 67–68, ryc. 8–9), Ruginoasa – Dealul Draghici (C.-M. Lazarovici 2015, s. 70, ryc. 12). Na wszystkich wymienionych osadach zostały również odkryte domy mieszkalne w postaci „płaszczadek”.

Niewiele wiadomo o rowach funkcjonujących na trypolińskich osiedlach z etapu C-II (V. Zbenovič 1975). Na przykład w grupie brynzeńskiej są one znane ze stanowisk: Żwaniets-Szowb (E. Ovčinnikov *et al.* 2014, s. 58); grupy usatowskiej – Majaki (Ė. Patokova *et al.* 1989, s. 90, ryc. 32); grupy Sofiivka – Kazarovychi (V. Kruc 1977, s. 112–115, ryc. 48,49,50); grupy Kasperivci – Kamieniec-Podolski (E. Ovčinnikov *et al.* 2014, s. 55). Z terytorium Mołdawii – Kostești (V. Markevič 1981, s. 72–74), Foltești (E. Ovčinnikov *et al.* 2014, s. 58), Brănzești III (V. Markevič 1981), Cuconești Vechi (V. Markevič 1981). Z terytorium Słowacji podobne rowy obronne spotykane są w późnej kulturze badeńskiej (Baden III), na przykład Hradok Lieskovec (R. Malček 2013, obr. 12), Stránska (E. Horváthová, G. Nevizánsky 2017, s. 48, Obr. 5–7), Prešov-Solivar, Chmeľové-Tichá dolina (E. Horváthová 2015, fig. 2–4); z terytorium Węgier – Nagyút-Göböljárs II (M. Bondar 2010, s. 305, fig. 1).

Jak można traktować rów na stanowisku Myrogoszcza-15? Wszystkie powyżej opisane osiedla cechuje powierzchnia ponad 1 ha. W obrębie przestrzeni znajdującej się wewnątrz rowów zidentyfikowano „płaszczyzki”. W przypadku stanowiska 15 w Myrogoszczy, powierzchnia jego jest mniejsza niż 1 ha i nie stwierdzono tam zabudowań¹⁰. Nie ma tam oznak stabilnej osady. Wyniki badań sondażowych oraz powierzchniowych wykazały brak śladów pracowni krzemieniarskiej, co stanowi wyjątek w tej części Grzędy Mizockiej. Ostatnio rozpoznano na Grzędzie Mizockiej liczne stanowiska kultury trypolskiej lokalnego typu Kostianiets-Kurgany mające powierzchnię poniżej 1 ha, m.in. wokół Myrogoszczy 15 wyróżniono jeszcze trzy takiej wielkości osady (D. Vertelec 'kij, A. Bardec 'kij 2017, s. 268).

Unikalnym odkryciem jest skupisko przepalonych ludzkich kości z dwoma fragmentami dużych mis (pochówek kremacyjnych) odkryte w wypełnisku rowu. Jest to pierwsze takie znalezisko kultury trypolskiej etapu CII na terytorium Wyżyny Wołyńskiej. Najbliższe analogie dla kremacji są znane z grupy Sofiiwka na terytorium środkowego Dniepru (V. Dergačev, I. Manzura 1991; Y. Videiko 1995). Na podstawie dat radiowęglowych, a także cech stylistyki ceramiki i innych przedmiotów cmentarzysko Sofiiwka jest datowane na pierwszą ćwierć III tys. BC (S. Kadrow 1995, tab. 1). Jednak najwcześniej taka tradycja pojawia się na Wyżynie Wołyńskiej na cmentarzysku

Ostrog-Zeman (O. Požihovs 'kij, V. Samolúk 2008) i może być powiązana z synkretyzmem kulturowym etapu B-II-C-I kultury trypolskiej i kultury malickiej. Sposób usytuowania spalonych szczątków ludzkich w Myrogoszczy 15 – pomiędzy dwoma wielkimi fragmentami mis usytuowanych na stoku fosy – nie ma analogii w kulturze trypolskiej. Może to być efektem procesów podepozycyjnych lub też może świadczyć o powtórnym przeniesieniu tych szczątków. Podobny przypadek był zarejestrowany w Ćwikłowcach, nad środkowym Dniestrem (T. Movša 1964). Aby wyjaśnić znaczenie tego odkrycia konieczne jest przeprowadzenie dalszych badań wykopaliskowych.

Materiał ceramiczny z stanowiska Myrogoszcza 15 jest jednofazowy i ma wiele cech wspólnych z grupą Trojanów. Takie przyporządkowanie potwierdza data radiowęglowa ze stanowiska Myrogoszcza 15.

Znaczenie prezentowanych wyników badań wiąże się nie tylko z pozyskaniem nowych źródeł z obszaru Wyżyny Wołyńskiej, ale pokazują one również nowe perspektywy w badaniach nad problematyką kultury trypolskiej z tego rejonu w kontekście lokalnego typu Kostianiets-Kurgany grupy Trojanów na Grzędzie Mizockiej. Konieczne jest kontynuowanie w Myrogoszczy 15 badań wykopaliskowych, aby określić funkcję wspomnianego rowu i ocenić, czy odkryte skupisko kości ma jednostkowy charakter, czy też znajduje się ich więcej, a jeżeli tak, to w jakim kontekście.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Balcer B.
1983 *Wytwórczość narzędzi krzemiennych w neolicie ziem Polski*, Wrocław.
- Bardec 'kij A.B., Vertelec 'kij D.Ů.
2018 *Doslidžennâ ukriplenogo poselennâ tripil's'koï kul'turi etapu CII Mirogoša 15 u Dubens'komu rajoni Rivnens'koï oblasti, „Arheologični doslidžennâ v Ukraïni”* (w druku).
- Bondar M.
2010 *The late copper age settlement at Nagyút-Göböljárás II (questions on the periodization of the Baden culture, „Antaeus”, s. 303–374.*
- Dumitrescu H.
1945 *La station préhistorique de Horodiștea sur le Pruth, „Dacia”, 9–10 (1941–1944), p. 127–163.*
- Dergačev V.A.
1980 *Pamâtniki pozdnego Tripol'â*, Kišenev.
Dergačev V.A., Manzura I.V.
1991 *Pogrebal'nye kompleksi pozdnego tripol'â*, Kišenev.
Diaczenko A., Król D., Kyrylenko A., Rybicka M., Warteletski D.
2016 *Nowomalin-Podobanka i Kurgany-Dubowa. Osiedla kultury trypolskiej na zachodnim Wołyniu*, Rzeszów.
- Horváthová E.
2015 *New data to the cognition of the Baden culture settlement in Prešov (north-eastern Slovakia, Šasiš), [w:] Nowak M., Zastawny A. (red.) Via Archeologica. Źródła z badań wykopaliskowych na trasie autostrady A4 w Małopolsce*, Kraków, s. 381–393.
- Horváthová E., Nevizánsky G.
2017 *Stránska. Osada badenskej kultury z obdobia eneolitu v kontexte vývoja severného potisia*, Bratislava–Nitra.
- Kadrow S.
1995 *Absolute chronology of the Sofievka type in the light „wiggle matching” analysis, [w:] Koško A. (ed.), Cemeteries of the Sofievka type: 2950–2750 B.C., „Baltic-Pontic studies”, v. 3, s. 141–147.*
- Konopla V.M.
1990 *Pizn'otripil's'ke poselennâ Mali Dorogostai – I, polewoj seminar Pizn'. Ranniezemledeľ českie poseleniâ-giganty tripol'skoj kul'tury na Ukraine. Tezisy dokladov pervogo polevogo seminaru, Tal'ânki-Veselyj Kut-Majdaneckoe*, s. 205–213.
- 1998 *Kremneobrobne virobništvo poselennâ tripil's'koï kul'turi Listvin, „Volino-Podil's'ki arheologični studii, L'viv, s. 111–122.*
- Konopla V., Pelešišin M.
1993 *Harakteristika kremenevoi industrii poselennâ tripil's'koï kul'turi Listvin na Volini, „Tripli's'ka kul'tura Ukraïni (do 100-riččâ vidkrittâ), L'viv, s. 26–29.*
- Konopla V., Krušel'nic'ka L., Gavins 'kij A.
2015 *Poselennâ tripil's'koï kul'turi Kostânc' - Gorbi, [w:] Buliga O.S. (red.), „Naukovi zapiski Pivnens'kogo oblasnogo kraėznavčogo muzeu”, v. 13, č. 1, s. 145–148.*
- Kričevskij E.
1941 *K voprosu izčeznoveniâ tripol'skoj kul'tury, [w:] Efimienko P. (red.) „Materialy i issledovaniâ po archeologii SSSR”, Paleolit i neolit SSSR, Nr 2, s. 245–253.*
- Kruc V.A.
1977 *Pozdne tripol'skie pam'âtniki srednego Podneprov'â*, Kiev.

¹⁰ Po zakończeniu wykopalisk przeprowadzono w Myrogoszczy 15 badania geomagnetyczne wykonane w ramach grantu „Między zachodem a wschodem. Dynamika przemian społeczno-osadniczych od Karpat Wschodnich po Wyżynę Nadnieprzańską w IV i początkach III tys. BC” HS3/02486, realizowany przez Uniwersytet Rzeszowski, kierownik M. Rybicka. Badania geomagnetyczne wykonał M.M. Przybyła.

- Kruts V., Ryzhov S.
1999 Trypolye culture in Volhynia (Gorodsk-Volhynian grup), [w:] Koško A. (red.), *The Western Border Area of the Tripolye Culture*, Baltic-Pontic Studies, Nr 9, s. 86–110.
- Lagodovs'ka O.F.
1953 Pam'atki usativs'kogo tipu, „Arheologija”, t. 8, s. 95–108.
- Lazarovici C.-M.
2015 Fortyfikacje ludności kultury Cucuteni. Stan badań, [w:] Gancarski J. (red.), *Pradziejowe osady obronne w Karpatach*, Krosno.
- Malček R.
2013 *Hrádok Lieskovec. Výšinné sídlisko badenskej kultúry*, Nitra.
- Markevič V.I.
1981 *Pozdnetripol'skie plemena severnoj Moldavii*, Kišinev.
- Movša T.
1964 Tripil's'ke pohovannâ v s. Cviklivci, „Arheologija”, t. 16, s. 213–222.
- 1971 O severnoj gruppe pozdnetripol'skich pamâtnikov, „Sovetskaja arheologija”, Nr 1, s. 31–54.
- Ovčinnikov E., Vinogradovs'ka L., Boltanuk P.
2014 Dani pro fortifikacijni sporudi na poselennâh Kukuten' Tripillâ, „Arheologija i fortifikacija Ukraïni”, Kam'ânc' Podil's'kij, s. 54–61.
- Passek T.S.
1949 *Periodizacija tripol'skich poselenij*, (= Materiali i isledovaniâ na arheologii SSSR, t. 10), Moskva–Leningrad.
- Pasterkiewicz W., Pozikhovski A., Rybicka M., Verteletskyi D.
2013 Z badań nad problematyką oddziaływań kręgu badeńskiego na wschodnie rejony Wyżyny Wołyńskiej, [w:] Pozikhovski A., Rogoziński J., Rybicka M. (red.), *Na pograniczu kultury pucharów lejkowatych i kultury trypolskiej*, Rzeszów, s. 251–292.
- Patokova È.F., Petrenko V.G., Burdo N.B., Poliśuk L.Û.
1989 *Pamâtniki tripol'skoj kul'tury v Severo-Zapadnom Pričernomor'e*, Kiev.
- Pelešišin M.A.
1997 *Poselennâ minogo viku biâ sil Kostânc' i Listvin u Zahidnij Volinî*, L'viv.
- 1998 Problemi istorii tripil's'kich plemen Zahidnoï Volinî, Mežiriččâ Zahidnogo Bugu ta Dnistra, [w:] Bandrivs'kij M., Krušel'nic'ka L., Kupčins'kij O. (red.), *Zapiski Naukovogo tovaristva imeni T. Ševčenko*, t. 235, L'viv, s. 175–192.
- Petrescu-Dîmbovița M., Văleanu M.-C.
2004 *Cucuteni-Cetățuie. Monografie archeologică*, Piatra-Neamț.
- Popova T.A.
2003 *Mnogoslojnoe poselenie Polivanov Âr*, Sankt-Peterburg.
- Pozihovs'kij O.L., Samoluk V.
2008 Eneolitičnil keramčijnij mogil'nik v okolicâh Ostroga na zahidnij Volinî, „Arheologija”, Nr 1, s. 28–41.
- Rassman K., Korvin-Piotrovskiy A., Videiko M. and Müller J.
2016 The New Challenge for Site Plans and Geophysics: Revealing the Settlement Structure of Giant Settlements by Means of Geomagnetic Surveys, [w:] Müller J., Rassmann K., Videiko M. (eds.), *Trypillia Mega-Sites and European Prehistory 4100–3400 BCE*, New York, p. 29–54.
- Rassman K., Mertl P., Voss H.-U., Bichaiev V. and Popa A. and Musteață S.
2016 Copper Age Settlements in Moldova: Insights into a Complex Phenomenon from Recent Geomagnetic Surveys [w:] Müller J., Rassmann K., Videiko M. (ed.), *Trypillia Mega-Sites and European Prehistory 4100–3400 BCE*, New York, p. 55–69.
- Rud V., Ohlrau R., Fedorov S.
2016 Satellite images and geomagnetic plans of several Cucuteni-Trypillia sites of the right bank of Southern Bug river, [w:] Mischka D., Mischka C., Preoteasa C. (ed.), *Beyond excavation. Geophysics, aerial photography and the use of drones in eastern and south-east european archaeology. International colloquium. Programme and Abstracts*, Piatra-Neamț, p.
- Rybicka M.
2017 *Kultura trypolska – kultura pucharów lejkowatych. Natężenie kontaktów i ich chronologia*, Rzeszów.
- Rybicka M., Król D.
2016 Krytyka datowań radiowęglowych, [w:] Diachenko A., Król D., Kyrylenko A., Rybicka M., Verteletskyi D. (red.), *Nowomalin-Podobanka i Kurgany-Dubowa. Osiedla kultury trypolskiej na zachodnim Wołyniu*, Rzeszów, s. 119–123.
- Skakun N.M.
2004 Bodaki, [w:] Videjko M. (red.), *Encyklopediâ tripil's'koï civilizacii v 2-h tomah*, t. 1, Kiïv, s. 58–59.
- Svešnikov I.K.
1952 Rozkopki v s. Kostânc' na Poli Listvinšina, „Arheologičeskie Pam'âtniki URSR, Kiïv, t. 6, s. 131–139.
- Šmaglij M.M.
1966 Gorods'ko-Volins'kij variant piznotripil's'koï kul'turi, „Arheologija”, t. 20, s. 15–37.
- Vertelec'kij D.
2013 Poselennâ tripil's'koï kul'turi Ostrog-Kaplicâ na Zahidnij Volinî, [w:] Pozikhovski A., Rogoziński J., Rybicka M. (red.), *Na pograniczu kultury pucharów lejkowatych i kultury trypolskiej*, Rzeszów, s. 251–292.
- 2016 Keramika pizn'otripil's'kogo gorizontu z poselennâ Kurgani-Dubova, [w:] Diachenko A., Król D., Kyrylenko A., Rybicka M., Verteletskyi D. (red.), *Nowomalin-Podobanka i Kurgany-Dubowa. Osiedla kultury trypolskiej na zachodnim Wołyniu*, Rzeszów, s. 71–100.
- Vertelec'kij D.Û., Bardec'kij A.B.
2017 Novi pam'atki tripil's'koï kul'turi z pівнічнозахідного краю Мізоч'кого крају на Volins'kij Visočinî, MSROA, t. 38, s. 249–280.
- Videiko Y.M.
1995 Archaeological characteristics of the Sofievka type cemeteries, [w:] Koško A. (ed.), *Cemeteries of the Sofievka type: 2950–2750 B.C.*, „Baltic-Pontic studies”, v. 3, s. 15–134.
- 1999 Radiocarbon dating chronology of the late tripolye culture, [w:] Koško A. (red.), *The foundations of radiocarbon chronology of cultures between the Vistula and Dnieper 3150–1850 BC*, Poznań, vol. 7, s. 3–15.
- Zbenovič V.G.
1974 *Pozdnetripol'skie plemena Severnogo Pričernomor'â*, Kiïv.
- 1975 Oboronni sporudi u plemen tripil's'koï kul'turi, „Arheologija”, Nr 15, s. 32–40.

Datierung der von der Fundstelle Myrogoszcza 15 stammenden und 2017 freigelegten Materialien der Tripolje-Kultur

Zusammenfassung

Das Funktionieren des Verteidigungssystems in den Siedlungen der Tripolje-Kultur steht nur selten zur Diskussion. Die meisten Informationen über die Gräben liefern geomagnetische Forschungen aus den Etappen B-II – C-I: Bodaki (N. Skakun 2004, S. 58), Polyvaniv Jar (T. Popova 2003, S. 66–67), Maidanetskie (K. Rassman *et al.* 2016a, S. 40, fig. 16,21), Soroky-Ozero (E. Ovčinnikov *et al.* 2014, S. 57), Trostianchyk (V. Rud *et al.* 2016, fig. 2). Aus Moldawien: Petreni (K. Rassman *et al.* 2016, S. 61, fig. 9,12), Cobani (K. Rassman *et al.* 2016, S. 66, fig. 16), Ochiul Alb (K. Rassman *et al.* 2016, S. 68, fig. 19). In der Cucuteni Kultur aus dem Gebiet Rumäniens – Habăşeşti – Holm (C.-M. Lazarovici 2015, S. 63, Abb. 3), Truşeşti (C.-M. Lazarovici 2015, S. 64, Abb. 4), Cucuteni-Cetăţuia (C.-M. Lazarovici 2015, S. 67–68, Abb. 8–9), Ruginoasa – Dealul Draghici (C.-M. Lazarovici 2015, S. 70, Abb. 12). In allen erwähnten Siedlungen wurden ebenfalls die Häuser vom Typ der sog. „Ploščadka“ registriert.

Wenig weiß man über die Gräben in den Siedlungen der Tripolje-Kultur aus der Etappe C-II (V. Zbenovič 1975). In der Brynzeny-Gruppe sind sie z. B. aus folgenden Fundstellen bekannt: Žvaniets-Szowb (E. Ovčinnikov *et al.* 2014, S. 58); Usatowo-Gruppe; Majaki (Ė. Patokova *et al.* 1989, S. 90, Abb. 32); Sofiivka – Kazarovychi |Gruppe (V. Kruc 1977, S. 112–115, Abb. 48,49,50); Kasperivci – Kamieniec-Podolski Gruppe (E. Ovčinnikov *et al.* 2014, S. 55). Aus Moldawien – Kosteşti (V. Markevič 1981, S. 72–74), Folteşti (E. Ovčinnikov *et al.* 2014, S. 58), Brânzeni III (V. Markevič 1981), Cuconeşti Vechi (V. Markevič 1981). Aus dem Gebiet der Slowakei werden ähnliche Gräben in der späten Badener-Kultur beobachtet (Baden III), z. B. Hrádo k Lieskovec (R. Malček 2013, obr. 12), Stránska (E. Horváthová, G. Nevizánsky 2017, S. 48, obr. 5–7), Prešov-Solivar, Chmeľové-Tichá dolina (E. Horváthová 2015, fig. 2–4); aus Ungarn – Nagyút-Göböljyárás II (M. Bondar 2010, S. 305, fig. 1).

Wie ist aber der Graben an der Fundstelle Myrogoszcza-15 zu deuten? Die Fläche aller oben behandelten Siedlungen ist größer als 1 Hektar. Im Bereich der Gräben wurden die Häuser vom Typ der sog. „Ploščadka“ registriert. Die Fläche der Fundstelle Nr. 15 in Myrogoszcza ist kleiner als 1 Hektar und dort wurde auch keine Bebauung festgestellt. Es gibt werden ebenfalls keine Spuren einer stabilen Siedlung nachgewiesen. Die Ergebnisse der Sondierungsforschungen und Geländebegehungen wiesen auch keine Spuren einer Feuersteinschlagstätte, was in diesem Teil von Grzęda Mizocka eine Ausnahme bildet. In der letzten Zeit wurden im Bereich von Grzęda

Mizocka zahlreiche Fundstellen der Tripolje-Kultur lokalen Typs Kostianiets-Kurganyzaj freigelegt, deren Fläche unterhalb 1 Hektar liegt. Im Umkreis von Myrogoszcza 15 wurden u. a. noch drei ähnlich große Siedlungen registriert (D. Vertelec 'kij, A. Bardec 'kij 2017, S. 268).

Zu besonderen Entdeckungen zählt man eine Ansammlung verbrannter Menschenknochen mit zwei Fragmenten großer Schüsseln (Brandbestattung?), die in der Grabenverfüllung feigelegt wurden. Das ist der erste solche Fund der Tripolje-Kultur aus der Etappe CII im Wolynischen Hochland. Die nächsten Analogien für die Brandbestattungen sind aus der Sofiivka-Gruppe aus dem Gebiet am mittleren Dnjepr bekannt (V. Dergačev, I. Manzura 1991; Y. Videiko 1995). Auf der Grundlage der Radiocarbonaten, wie auch der stilistischen Merkmale der Keramik und anderer Gegenstände wird das Gräberfeld Sofiivka in das erste Viertel des 3. Jahrtausends v. Chr. datiert (S. Kadrow 1995, Taf. 1). Am frühesten erscheint solche Tradition jedoch in dem Wolynischen Hochland auf dem Gräberfeld Ostrog-Zeman (O. Pozihovs 'kij, V. Samolúk 2008) und sie kann auf den kulturellen Synkretismus der Etappe B-II-C-I der Tripolje- und Malice-Kultur bezogen werden. Die Art und Weise, wie die verbrannten Menschenreste in Myrogoszcza 15 situiert sind – zwischen zwei großen Schüsselfragmenten am Grabenhang – besitzt in der Tripolje Kultur keine Analogien. Vielleicht ist das auf die Prozesse zurückzuführen, die erst nach dem Deponieren stattfanden, oder zeugt von einer Nachbestattung. Eine ähnliche Situation wurde in Ćwikłowce am mittleren Dnjestr registriert (T. Movša 1964). Um die Bedeutung der behandelten Entdeckung zu erläutern sind weitere Ausgrabungen notwendig.

Das keramische Material aus der Fundstelle Myrogoszcza 15 ist einphasig und besitzt viele gemeinsame Merkmale mit der Trojaniw Gruppe. Eine solche Zuordnung wird mit der Radiokarbonatierung aus der Fundstelle Myrogoszcza 15 bestätigt.

Die Bedeutung der präsentierten Forschungsergebnisse ist nicht nur auf die Vergrößerung der Quellenbasis aus dem Wolynischen Hochland beschränkt, sie eröffnen ebenfalls neue Perspektiven im Bereich der Erforschung der Tripolje-Kultur aus dieser Region im Kontext ihres lokalen Kostianiets-Kurgany Typs der Trojaniw Gruppe im Bereich von Grzęda Mizocka. Die Fortsetzung der Ausgrabungen in Myrogoszcza 15 ist notwendig, damit man einschätzen kann, ob die freigelegte Knochenansammlung vereinzelt ist, oder es mehrere davon gibt und wenn ja, dann in, welchem Kontext sie erscheinen.

